

KISMİ BÖLÜNMEDE DOĞRULAR VE YANLIŞLAR-II (1)

Yazar: SakıpŞEKER (*)

Yaklaşım Dergisi / Şubat 2007 / Sayı: 170

VIII- BÖLÜNMEDE KAYITLI DEĞER NEYİ İFADE EDER?

Vergisiz bölünmenin temel koşulu bölünmeye konu varlıkların mevcut şirketteki kayıtlı değeriyle (yeni kurulacak bir şirkete veya daha önce kurulmuş bir şirkete) devredilmesidir.

Bölünme konusunda görüş belirten bazı yazarlar bölünmeye konu edilen varlıkların bölen şirket bilançosunda rayiç (emsal) değeri ile yer alması gerektiği görüşünde olduklarını belirterek, kayıtlı değer ile rayiç değer arasındaki farkın bölen (devralan) şirketin açılış bilançosunun pasifinde “**Bölünme Primi**” veya “**Düzenleyici Hesap**” adı altında gösterilmesi gerektiğini ileri sürmektedirler (1).

Devredilen varlığın rayiç değeri üzerinden kayıtlara alınması gerek 5422 sayılı Kanun’un 38, gerekse 5520 sayılı Kanun’un 20/3. maddesi hükmüne açıkça aykırıdır. Yasa hükmü açık olup, **kısmi bölünme işlemlerinden doğan kârlar hesaplanmaz ve vergilendirilmez.** Kanun koyucu söz konusu devirlerde bir kârın olabileceğini kabul etmekle birlikte böyle bir kârın hesaplanmayacağını çok açık olarak belirtmiştir.

Pasifte yer alan kayıtlı değer ile rayiç değer arasındaki “**Düzenleyici Hesap**” veya “**Bölünme Primi**” kâr değil de nedir? Bölünme işlemiyle bir vergi ertelenmesi yapılmış olmaktadır. Bölünen varlıkları devralan şirket ya da şirketler ilerde bunları elden çıkardıklarında satış bedeliyle kayıtlı değeri arasındaki fark kurum kazancına dahil edilmiş olacaktır.

Tekrar belirtelim ki, bilirkişi heyetinin görevi öncelikle bölünmeye tabi varlıkların defterde kayıtlı değerini koruyup korumadığını tespit etmekten ibarettir. Ancak, bölünen varlığın mevcut bir şirkete aynı sermaye olarak konulmak istenmesi halinde eski ortaklarla aynı sermaye koyan yeni ortakların sermaye paylarını hakkaniyete uygun şekilde belirleyebilmek için devrolan varlıkların ve devralan şirketin rayiç değerini tespiti ve (değiştirme) değiş tokuş oranının tespitine ihtiyaç vardır. Böyle bir durumda da kayıtlı değer ile rayiç değer arasındaki farkın bilançoya yansıtılması gerekmez. Rayiç değer sadece hisse dağıtımında bir değer ölçüsü olarak dikkate alınır. Değiştirme biriminin tespiti amacıyla rayiç değer tespitine ihtiyaç vardır. SPK tarafından yayımlanan Tebliğ’de ise bağımsız denetçi tarafından onaylanmış mali tabloların bilirkişi incelemesine sunulacağı, bilirkişi raporunun bu mali tablolar esas alınarak hazırlanması gerektiği belirtilmiştir (2).

Öte yandan, devrolan varlıkların gerçek değeri muhasebede kayıtlı değerinden daha az olabilir. Bilirkişi heyeti kayıtlı değerini korumayan varlıkların gerçek değerini tespit etmekle yükümlüdür. Bu gibi durumlarda değer düşüklüğü farkı duruma göre fevkalade amortisman, stok değeri düşüklüğü karşılığı, şüpheli alacak karşılığı gibi düzeltici hesaplar kullanılarak konulacak aynı sermayenin kayıt değerinin altında kalmasının önüne geçilmelidir.

Örnek: (F) A.Ş.’nin bilançosu aşağıdaki gibi olup, aktifinde yer alan binalar (B) A.Ş.’ye kısmi bölünme yoluyla aynı sermaye olarak devredilecektir. Bilançoda görülen 50.000,00 YTL borç

devredilen binaya aittir. (B) A.Ş.'ye aynı sermaye olarak konulacak sermaye karşılığı hisse senetleri (F) A.Ş.'nin ortaklarına verilecektir. Bölünme öncesi bilançolar aşağıdaki gibi olsun.

(F) A.Ş. (Bölünme Öncesi)

Bankalar 10.000	Borçlar 50.000
Binalar 100.000	Sermaye 40.000
B. Amortisman (-) 10.000	Geçmiş Yıl Kârları 10.000
_____	_____
100.000	100.000

(B) A.Ş. (Devralma Öncesi)

Bankalar I 5.000	Borçlar 10.000
Bankalar II 15.000	Sermaye 50.000
Demirbaşlar 50.000	
B. Amort.(-) 10.000	
_____	_____
60.000	60.000

Bilirkişi heyetince bölünmeye konu binanın rayiç değerinin 400.000,00 YTL, şirketin gerçek değerinin ise 360.000,00 YTL olduğu tespit edilmiş olsun. Buna göre, (F) A.Ş.'nin (B) A.Ş.'ye koyacağı aynı sermayenin kayıtlı net değeri (100.000,00-10.000,00-50.000,00=) 40.000,00 YTL'dir. Aktiften çıkacak binanın karşılığında geçmiş yıllar kârları, borçlar ile 30.000,00 YTL sermaye azaltılması yapılacaktır. Bölünmeye ilişkin kayıt aşağıdaki gibi yapılacaktır.

_____ / _____		
SERMAYE	30.000	
BORÇLAR	50.000	
GEÇMİŞ YILLAR KÂRLARI	10.000	
BİRİKMİŞ AMORTİSMAN	10.000	
BİNALAR		100.000
_____ / _____		

(B) A.Ş'nin kayıtlı özkaynak tutarı 40.000,00 YTL rayiç değeri ise 85.000,00 YTL olsun. Bu durumda bölünme sonrası bilançolar aşağıdaki gibi olacaktır.

(F)A.Ş. (Bölünme Sonrası)

Bankalar 10.000	Sermaye 10.000
Binalar 0	
B.Amort.(-) 0	
-----	-----
10.000	10.000

(B) A.Ş. (Devralma Sonrası)

Bankalar I 5.000	Sermaye 90.000
Bankalar II 15.000	(F) Ortakları 40.000
Binalar 100.000	(B) Ortakları 50.000
Demirbaşlar 50.000	Borçlar 60.000
B.Amort.(-) 20.000	(F)'nin Borçları 50.000
	(B)'nin Borçları 10.000
-----	-----
150.000	150.000

Böyle bir durumda (B) A.Ş'nin bölünme sonrası nominal sermayesi 40+50= 90 YTL olmasına rağmen (F) A.Ş'nin ortaklarınca getirilen binanın gerçek değeri borçlar düşüldükten sonra 350.000,00 YTL, (B) A.Ş'nin gerçek özkaynak tutarının ise 85.000,00 YTL'dir. Buna göre 90.000,00 YTL nominal sermayeli yeni (B) A.Ş'nin hisse dağılımı rayiç değer tutarına göre aşağıdaki gibi hesaplanmalıdır.

(F) A.Ş'den Bölünen Aynı Sermayenin Değeri 350.000 (% 80,5)

(B) A.Ş'nin Rayiç Değeri + 85.000 (% 19,5)

435.000

Bu hesaplama göre bölünme sözleşmesinde (F) A.Ş'nin ortaklarına şirketin % 80,5 hissesi (B) A.Ş'nin ortaklarına % 19,5 hissesi verilecektir.

Burada belirtmek istediğimiz husus mevcut şirkete devirlerde hisse bölüşü-münün gerçek değere göre yapılmasına rağmen devredilen varlıkların bilançoda kayıtlı değeri üzerinden yer almasının yasal zorunluluk olduğudur. Aksi taktirde bölünme işlemi bölünme hükümlerine göre yapıldığı için bölünen varlığın rayiç değeri üzerinden KDV hesaplanması ve bilançonun

pasifine kaydedilecek Düzenleyici Hesap ve Bölünme Priminin kurumlar vergisine tabi matrah olarak değerlendirilmesi gerekir.

Özkaynak oranına göre (B) şirketinin devir sonrası sermaye tutarı aşağıdaki gibi hesaplanabilir.

A= Devralan ortaklığın rayiç değeri

B= Devredilen varlıkların rayiç değeri

C= Devralan ortaklığın ödenmiş sermayesi

D= Ulaşılabacak sermaye

$$\text{Bölünme Oranı} : \frac{A}{A+B} = D; \frac{85}{350+85} = 0,195 \quad \text{Bölünme Oranı} : \frac{A}{A+B} = D; \frac{85}{350+85} = 0,195$$

Ancak, KVK'da bölünmenin kayıtlı değer üzerinden yapılması zorunlu olduğu için aktifte bir artış yapılamayacaktır. Bölünme sonrasında yani (B) A.Ş'nin 90.000,00 YTL tutarındaki sermayeyi temsil eden hisse senetlerinin % 80,5'i (F) şirketi ortaklarına, % 19,5'i (B) A.Ş'nin ortaklarına verilecektir. Eski hisse senetleri iptal edilip yeniden hisse senetleri ihraç edilmelidir. Örnek olayda nominal sermayenin 90.000,00 YTL'den 256.410,00 YTL'ye yükseltilmesine gerek bulunmamaktadır.

Konunun önemi nedeniyle bir kaz daha belirtmeliyim ki, kısmi bölünmede bölünecek varlıkların bilirkişi tarafından rayiç değer mi, kayıtlı değer mi tespit edileceği bölünme yöntemine göre belirlenmelidir. Bölünen varlıklar mevcut bir şirkete devredilecek ise gerek devredilecek varlıkların gerekse devralacak şirketin rayiç değerinin bilirkişi heyeti tarafından tespit edilmesi gerekir. Eğer bölünen varlıklar yeni bir şirketin kurulmasında aynı sermaye olarak kullanılacak ise ve hisselerin tamamı bölünen şirket ortaklarına mevcut payları oranında verilecekse böyle bir durumda hisse değiştirme oranına ihtiyaç duyulmayacağı için rayiç değer tespitine gerek yoktur. Diğer bölünme yöntemlerinde ise rayiç değer tespitine ihtiyaç bulunmaktadır.

5520 sayılı Kanun'un gerekçesinde de belirtildiği üzere, varlıkların kayıtlı değer üzerinden diğer şirketlere intikal ettirilmesi **bölünen şirketin ortaklarına varlıkların mukayyet değeri kadar bir hisse verilmesini gerektirmemektedir. Bölünen ve devralan şirketlerin karşılıklı olarak devre konu varlıkların değerlerini belirlemek suretiyle bölünen şirketin ortakların haklarını koruyacak bir değişim oranını tespit etmeleri gerekmektedir.** Değiştirme oranının ise bölünen ve devralan şirketlerin hisselerinin **gerçek değeri** üzerinden belirleneceği tabidir.

IX- AKTİF VE PASİFİ DÜZENLEYEN HESAPLARIN DEVRİ

5520 sayılı Kanun'un 19/4. maddesinde, bölünme işlemlerinde aktifi ve pasifi düzenleyici hesapların ilgili olduğu aktif ve pasif hesapla birlikte devrolunur hükmü yer almaktadır. İştirak hissesi ve taşınmazların devri şeklindeki kısmi bölünmede devredilecek aktif hesaplar sınırlı olmakla birlikte üretim ve hizmet işletmelerinin devrinde bölünmeye konu işletmeyle ilgili bütün aktif ve pasif bilanço kalemlerinin bütüncül bir anlayış çerçevesinde bilançodan çıkartılması gerekmektedir. Aktif ve pasifi düzenleyici hesaplar ise şunlardır.

- Birikmiş amortismanlar, itfa payları, tükenme payları,
- Karşılıklar,
- Alacak senetleri reeskontu,
- Ödenmemiş sermaye,
- Borç senetleri reeskontu,

- Zararlar.

Öte yandan, devrolunan amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin kalan ömrü, devrolunduğu şirkette devralınan şirkette uygulanan amortisman oranında ve süresinde itfa olunmaya kaldığı yerden devam edilmelidir.

X- SERMAYE AZALTIMASI VEYA ŞİRKET FONLARININ İŞLETMEDEN ÇEKİLMESİ DURUMUNUN TTK VE VERGİ MATRAHI YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

5520 sayılı KVK'nın 20. maddesinin 3. fıkrasında, kısmi bölünme işlemlerinden doğan kârların hesaplanmayacağı ve vergilendirilmeyeceği belirtilmiştir. Ancak, kısmi bölünme işlemlerinde, bölünen kurumun bölünme tarihine kadar tahakkuk etmiş ve edecek vergi borçlarından bölünen kurumun varlıklarını devralan kurumlar devraldıkları varlıkların **emsal bedeli ile sınırlı olarak müteselsilen sorumlu** olacaklardır.

Bölünmeye ilişkin varlığın bilirkişi tarafından emsal bedel üzerinden değil, kayıtlı değerini koruyup korumadığı yönünden yapılması durumunda, özellikle ileride doğacak vergi borçları yönünden devralan kurumların devraldıkları varlıkların devir tarihindeki emsal bedelinin ne şekilde ve kimin tarafından tespit edileceği açık değildir. Kısmi bölünmede emsal değer tespit edilmesi, vergi borçlarının güvenceye alınması yönünden de gerekli olmaktadır.

Kısmi bölünmede bölünen şirketin tüzel kişiliği devam ettiği için bölünme tarihine kadar doğan kazançta ait vergilerden eski şirket sorumludur. Bu nedenle bölünen şirketin veya bölen şirketin bölünme nedeniyle herhangi bir vergi beyannamesi vermesi söz konusu değildir. Diğer bir ifade ile kısmi bölünme sonucunda bölünen kurumların tüzel kişiliği devam ettiğinden bölünme tarihine kadar olan kıst dönem için kurumlar/geçici vergi beyannamesi verilmesi gerekmemektedir (3).

Kısmi bölünme nedeniyle gerek sermaye azaltımı gerekse şirket fonlarının işletmeden çekilmesi sonucu bölünen şirket ortaklarına hisse verilmesi şirket ortaklarının varlıklarında bir artışa neden olmamaktadır. Bölünen şirketteki özsermayedeki azalma kadar bölen şirkette sermaye artışı sağlanmaktadır. Kurumlar vergisi mükelleflerinde gerek geçmiş yıllar kârlarının gerekse Sermaye Enflasyon Olumlu Farklarının sermayeye ilavesi kâr dağıtımı sayılmamaktadır. Şirket bölünmesindeki işlemleri iki ayrı işlem olarak değerlendirmeye imkan yoktur. Bölünme ve yeni şirketteki sermaye artırımını ile eski şirketteki sermaye azaltımını aynı anda ve eşzamanlı olarak yapılmaktadır. Bu nedenle özellikle şirket fonlarının kullanımı yoluyla işlem yapılması durumunu gerçek kişi ortaklar yönünden kâr dağıtımını saymaya, ne VUK'un mükerrer 298. maddesi ne geçici 25. maddesi ne de GVK'nın 94/6. maddesi imkan vermemektedir. Şirket fonlarının sermayeye ilavesi suretiyle elde edilen bedelsiz hisselerin tek işlem olduğu Danıştay Kararıyla da sabittir.

Öte yandan, kısmi bölünen şirketin ortaklarına devrettiği iştirak hisseleri nedeniyle aktifteki azalmanın sermaye azaltımı işlemi yerine zarar kaydı yoluyla dengelenmesi şeklindeki görüşlere katılmadığımızı belirtmek isteriz. Aktifteki azalmanın sermaye azaltımı veya yeterli ise şirket fonlarından karşılanması şeklindeki yöntem yukarıda sözü edilen Tebliğ'de belirtilmiştir. Aktiften çıkan varlığın zarar yazılması halinde, bu zararın ticari bir zarar olmadığı açıktır. Bölünme özel bir durumdur. Aktiften çıkan varlığın zarar olarak kabulü mümkün değildir. Böyle bir zararın sermayede vukugelen azalma niteliğinde olduğu için vergi matrahından düşülemeyeceği açıktır. Bir an için bu durumun muhasebe tekniği olarak zarar kaydedilmesi halinde de şirketin öz kaynağı değişmeyecektir. Zararın özkaynağı azaltılması ile sermaye azaltımı veya şirket fonlarının işletmeden (sermayeye ilave amacıyla) çekilmesi arasında sonuç itibarıyla hiç bir fark yoktur.

XI- SONUÇ

Bu yazıda kısmi bölünmede duraksamaya düşülen bazı konulara açıklık getirmeye çalıştık.
Özetle;

1- Üretim ve hizmet işletmelerinin kısmi olarak bölünmesinde bu işletmelerle ilgili varlıklara ait borçların da devrine taşınmaz ve iştirak hisselerinin devrinde olduğu gibi imkan tanınmalıdır. Bize göre, işletme bölünmelerinde işletmeyle ilgili varlıklar ile bu varlıklara ait borçlar ve alacakların devri mümkündür.

2- Bölünmeye tabi tutulan varlıklara ait olup, bölünen şirkette henüz indirim konusu edilemeyen devreden KDV'nin ve yatırım indiriminin mükerrerliğe neden olmayacak şekilde yeni şirkete devri mümkün bulunmaktadır.

3- Bölünmeye tabi varlıklar yeni şirkete kayıtlı değerleriyle intikal ettirilmeli ancak hisse dağılımları rayiç (emsal) değer esasına göre yapılmalıdır. Ancak, bölünmenin yeni kurulacak bir şirkete devredilmesi ve şirket hisselerinin eski şirket ortaklarına aynı oranlarda verilmesi durumunda rayiç değer tespitine ihtiyaç bulunmamaktadır.

4- Gerek enflasyon düzeltilmesi olumlu farklarının gerekse diğer şirket fonlarının aktiften çıkarılan varlığın karşılığı olarak pasiften çıkarılması ve yeni şirkete sermaye hesabına ilave edilmesi, işletmeden çekme veya kâr dağıtımı olarak kabul edilemez. Bölünme ve yeni şirkete sermayeye ilave işlemi eş zamanlı olup tek işlem niteliğindedir.

5- TTK'da kısmi bölünmeye ilişkin düzenleme yapılmadıkça şirketlerin kısmi bölünme yoluyla bölünmesinin hukuki olmadığı şeklindeki görüşlere de katılmak mümkün değildir. Gerek Kurumlar Vergisi Kanunu hükümleri gerekse TTK'nın aynı sermayeye ilişkin hükümleri ile Maliye Bakanlığı ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca çıkartılan ortak Tebliğ'deki açıklamalar kısmi bölünmenin yapılması için yeterli hukuki dayanağı sağlamaktadır. Yeni TTK'nın yasalaşmasıyla bu konudaki tereddütler ortadan kalkacaktır.

* **YMM**

Yazının I. Bölümü için Bkz. **Yaklaşım**, Sayı: 169, Ocak 2007, s. 106-111

(1) Sn. Hızır TARAKÇI, cari değer ile kayıtlı değer arasındaki farkı pasifte "Bölünme Primi" adı altında kaydetmeyi önermiştir (H. TARAKÇI, **Kurumlarda Sona Erme**, Polaris Yayınları, s. 523). A. Haydar YILDIRIM-Olcay KOLOTOĞLU da ortak kitaplarında (**Anonim ve Limited Şirketlerin Kuruluşu-Tasfiyesi, Birleşmesi, Devri, Nev'i Değişikliği, Bölünme ve Hisse Değişimi**, Yaklaşım Yayınları, s. 418-425) söz konusu farkı "Düzenleyici Hesap" olarak pasifte göstermişlerdir.

(2) Bilirkişi İşlemlerine İlişkin Esaslar Tebliği, Seri: I, No: 31, md. 6

(3) Bölünme konusunda bağlı bulunulan vergi dairesine bilgi verilmesi yanında SSK'ya gerekli bilgilerin verilmesi yanında Rekabetin Korunması Hakkında Kanun uyarınca, devralmayı gerçekleştiren teşebbüslerin ülkenin tamamında veya bir bölümünde ilgili ürün piyasasında, toplam pazar paylarının piyasanın % 25'ini aşması halinde veya bu oranı aşmasa bile toplam cirolarının 25 milyon YTL'yi aşması halinde Rekabet Kurulu'ndan izin alınması zorunludur. Halka açık şirketlerde ise ayrıca SPK'ya bilgi verilmesi gerekmektedir.